

Janusz Majewski

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WSPARCIE PSZCZELARSTWA PO WEJŚCIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

THE BEEKEEPING SUPPORT AFTER POLAND'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Słowa kluczowe: pszczelarstwo, Polska, wsparcie pszczelarstwa

Key words: beekeeping, Poland, beekeeping support

Abstrakt. Celem pracy było przedstawienie sposobu i wielkości wsparcia pszczelarstwa w Polsce. Przedstawiono, znaczenie pszczelarstwa dla rolnictwa i środowiska, podkreślając potrzebę wsparcia tego działu rolnictwa środkami zewnętrznymi. Wskazano na sposoby wsparcia pszczelarstwa w Polsce w okresie przed i po akcesji Polski do UE. Określono liczbę i wartość wniosków zgłoszonych do realizacji oraz rozliczonych po realizacji. Ponadto, wskazano na zwiększającą się efektywność wykorzystania przez pszczelarzy kwoty wsparcia.

Wstęp

Pszczelarstwo jest ważnym działem polskiego rolnictwa, przede wszystkim ze względu na rolę tych owadów w zapyłaniu roślin entomofilnych. Dzięki zapyłaniu uzyskuje się wyższe plony wielu roślin użytkowych, a także możliwe jest zachowanie bioróżnorodności w środowisku naturalnym. Wartość produktów uzyskanych dzięki zapyleniu roślin przez pszczoły wielokrotnie przekracza wartość produktów wytworzonych przez te owady [Prabucki 1998]. Wskazuje to na potrzebę utrzymywania pszczół, zwłaszcza, że praktycznie niemożliwe jest ich zastąpienia w zapyłaniu roślin lub zmechanizowanie tej czynności. Produkty pszczele stanowią niejako dodatkową korzyść hodowli pszczół, lecz nawet gdyby owady te nie dostarczały człowiekowi żadnych produktów, to utrzymanie hodowli pszczół byłoby konieczne ze względu na zapylenie roślin.

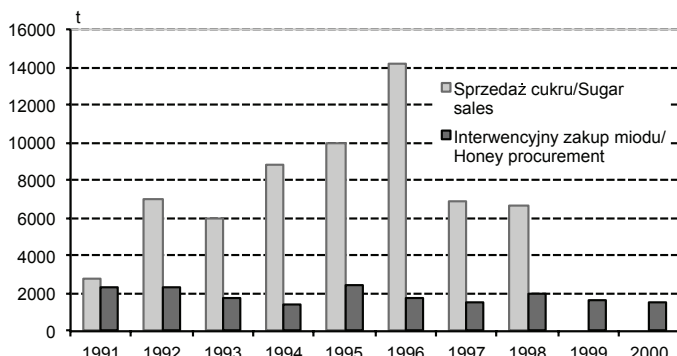
Najważniejszym źródłem przychodów pszczelarzy w Polsce jest sprzedaż miodu. Dodatkowe przychody z tej działalności można uzyskać ze sprzedaży innych produktów pszczelich oraz matek bądź odkładów pszczelich. Natomiast stosunkowo rzadko pszczelarze otrzymują zapłatę za wynajem pszczół. Z reguły, jeśli chcą postawić ule z pszczołami w pobliżu plantacji roślin, odbywa się to bez opłat albo pszczelarz płaci rolnikowi [Madras-Majewska, Majewski 2007]. Zniechęca to pszczelarzy do przewożenia pszczół na plantacje roślin uprawnych, charakteryzujących się niską wydajnością miodową. Jednocześnie powoduje to spadek plonów tych roślin. W 2008 r. wartość zapyleń upraw sadowniczych wyniosła między 1,1 a prawie 2 mld zł, a upraw rzepaku od 0,6 do 0,9 mld zł. Natomiast straty wynikające ze zbyt małej w stosunku do potrzeb liczby zapylaczy oszacowano w tym czasie w przypadku sadów na 0,7-1,3 mld zł, a w przypadku rzepaku od 0,4 do 0,6 mld zł [Majewski 2010].

Rola jaką pełnią pszczoły dla rolnictwa i środowiska naturalnego, a także warunki klimatyczno-przyrodnicze Polski pogarszające konkurencyjność wytwarzania produktów pszczelich w porównaniu z innymi krajami wskazują na potrzebę wspierania tego działu rolnictwa środkami zewnętrznymi. Celem pracy jest charakterystyka wsparcia sektora pszczelarstwa w Polsce oraz próba wskazania potrzeb zmian w tym zakresie. Uwagę zwrócono przede wszystkim na wielkość i strukturę wsparcia po wejściu Polski do Unii Europejskiej.

Podstawowy materiał źródłowy stanowiły dane gromadzone przez Agencję Rynku Rolnego w Warszawie (ARR). Dodatkowo w pracy wykorzystano literaturę przedmiotu, a także dane publikowane przez Instytut Ogrodnictwa Oddział Pszczelnictwa w Puławach, Polski Związek Pszczelarski (PZP) oraz Główny Urząd Statystyczny (GUS) w Warszawie.

Interwencja na rynku miodu przed wejściem Polski do UE

Pszczelarstwo jest specyficznym działem rolnictwa, który pośrednio lub bezpośrednio wpływa na efekty produkcyjne uzyskiwane w innych działach rolnictwa oraz zachowanie bioróżnorodności w środowisku naturalnym. Efekty te wskazują, że pasieki powinny być utrzymywane niezależnie od efek-

Rysunek 1. Interwencyjny zakup miodu i sprzedaż cukru na dokarmianie pszczół realizowany przez ARR w latach 1991-2000

Figure 1. Intervention procurement of honey and the sale of sugar for feeding bees implemented by the Agricultural Market Agency, 1991-2000

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pałach 1999, 2001a
Source: own study based on Pałach 1999, 2001a

tywności produkcji pszczelarstwa, stąd potrzeba regulacji na rynku pszczelarstwie. Warunki pogodowe nie są konkurencyjne w porównaniu z warunkami w wielu krajach, w których wytwarzany jest miód. W Polsce od rodziny pszczoły uzyskuje się przeciętnie ok. 20 kg miodu rocznie, natomiast w Ameryce Południowej i Chinach nawet ponad 150 kg. Wpływa to na ekonomikę produkcji, a jednocześnie wskazuje na potrzebę wsparcia polskiego pszczelarstwa.

W Polsce działaniami interwencyjnymi na rynkach rolnych przed wejściem naszego kraju do UE zajmowała się Agencja Rynku Rolnego. Polegały one na skupie interwencyjnym miodu przez ARR oraz umożliwieniu pszczelarzom zakupu po preferencyjnej cenie cukru z zasobów Agencji z przeznaczeniem na paszę dla pszczół. Cukier rozprowadzany był przez PZP oraz przez wojewódzkie i regionalne związki pszczelarstwa. Interwencyjny zakup miodu miał ograniczyć spadek cen tego produktu. Sprzedaż cukru pszczelarzom pozwalała zmniejszyć koszty ich działalności. Działaniem chroniącym polski rynek miodu było także wprowadzenie ceł na importowany miód.

W latach 90. XX wieku interwencyjny zakup miodu wynosił przeciętnie niemal 2 tys. t rocznie, co stanowiło około 19% krajowej produkcji miodu. Udział skupionego miodu w produkcji ogółem wahał się we wskazanym okresie od 16% w 1999 r. do niemal 23% w 1995 r. (rys. 1). Przedmiotem skupu był przede wszystkim miód wielokwiatowy. W 2000 r. miód ten stanowił niemal $\frac{2}{3}$ skupu. Dość duży udział w skupie w tym czasie miały także miody: lipowy (ok. 12%), gryczany (ok. 11%) i akacjowy (8%). Większość miodu (ok. 55%) została skupiona w trzech województwach: lubelskim, warmińsko-mazurskim i małopolskim [Pałach 2001b].

Poza wskazanymi działaniami przed integracją Polski z UE pszczelarstwo wspierane było także przez dofinansowanie działań związanych z postępem biologicznym w hodowli pszczół. Dodatkowo pszczelarze mogli korzystać ze środków przeznaczonych na wsparcie dla rolnictwa.

Sposoby wsparcia pszczelarstwa po integracji Polski z UE

Integracja Polski z Unią Europejską (UE) spowodowała, że nasze rolnictwo zostało objęte Wspólną Polityką Rolną. Spowodowało to zmiany w formie i wielkości interwencji, dostosowane do zasad obowiązujących w całej UE.

W krajach UE wspólnotowy mechanizm wsparcia pszczelarstwa działa od 1997 r. (WPR). Działania te mają na celu poprawę sytuacji w pszczelarstwie, zwłaszcza warunków pozyskiwania i wprowadzania na rynek produktów pszczelich. Kraje, które chciałyby skorzystać ze wsparcia składały do akceptacji Komisji Europejskiej program, w którym określano działania przewidywane do realizacji w danym państwie [Bolisęga 2004].

Polska uczestniczy w unijnym programie wsparcia pszczelarstwa od momentu wstąpienia w strukturę UE. Mechanizm ten w Polsce nosi nazwę „Wsparcie produkcji i zbytu miodu”, a realizowany jest przez ARR. W ramach tego mechanizmu opracowano 3-letni „Krajowy program wsparcia pszczelarstwa w Polsce w latach 2004/2005, 2005/2006, 2006/2007”, w którym określono kierunki działań do realizacji w pszczelarstwie oraz wysokość środków pieniężnych do realizacji tych działań. W kolejnych latach przygotowano dwa następne dokumenty: „Krajowy program wsparcia pszczelarstwa w Polsce w latach 2007-2010” i „Krajowy program wsparcia pszczelarstwa w Polsce na latach 2010/2011, 2011/2012, 2012/2013”, wskazujące cele do realizacji w polskim pszczelarstwie w kolejnych 3-letnich okresach. Każdy z tych dokumentów zawiera analizę sytuacji sektora oraz plan działań z uwzględnieniem kierunków i wielkości wsparcia w poszczególnych latach. Unia Europejska współfinansuje następujące kierunki działań:

- 1) pomoc techniczna dla pszczelarzy i organizacji pszczelarzy,
- 2) zwalczanie warrozy,

- 3) racjonalizacja sezonowego przenoszenia uli,
- 4) działania wspierające laboratoria przeprowadzające analizy właściwości fizykochemicznych miodów,
- 5) działania wspierające odbudowę pogłównia rodzin pszczelich,
- 6) współpraca z wyspecjalizowanymi jednostkami wdrażającymi programy naukowo-badawcze w dziedzinie pszczelarstwa i produktów pszczelich.

Polska od przystąpienia do UE bierze udział we wszystkich kierunkach działań. O refundację środków finansowych ubiegać się mogą, w zależności od kierunku wsparcia, związki pszczelarskie, stowarzyszenia i zrzeszenia pszczelarzy, spółdzielnie i pszczelarskie grupy producenckie oraz jednostki badawczo-rozwojowe zajmujące się problematyką pszczelarską. Natomiast końcowym odbiorcą wsparcia są gospodarstwa pszczelarskie zarejestrowane w rejestrze prowadzonym przez powiatowych lekarzy weterynarii. W poszczególnych działaniach mogą występować ograniczenia możliwości skorzystania związane z wielkością pasieki, np. działanie związane z przemieszczaniem rodzin pszczelich.

Rozdysonowanie środków wsparcia pszczelarstwa po integracji Polski z UE

Wielkość środków wsparcia dla polskiego pszczelarstwa w dwóch pierwszych 3-letnich programach był na zbliżonym poziomie. W kolejnym okresie Polsce przyznano na realizację programu kwotę 15,09 mln euro, czyli o ponad 1,8 mln euro więcej niż w poprzednim okresie. Do wykorzystania w każdym roku realizacji programu przewidziano kwotę 5,03 mln euro.

Liczba składanych projektów do realizacji w ramach programów wsparcia pszczelarstwa w poszczególnych latach wahała się od 216 do 358 (rys. 2). Największa liczba zgłoszeń wpłynęła w dwóch ostatnich okresach. Zainteresowaniem pszczelarzy cieszyły się głównie trzy kierunki wsparcia: pomoc techniczna (1), zwalczanie warrozy (2) i wsparcie odbudowy pogłównia pszczół (5). Udział liczby zgłoszeń na te kierunki stanowił między 73 a 88% wszystkich zgłoszeń. Natomiast najmniejszą liczbę zgłoszeń odnotowano w działaniu dotyczącym współpracy pszczelarzy z jednostkami badawczymi. W ostatnich czterech analizowanych okresach na ten cel nie wpłynęło żadne zgłoszenie.

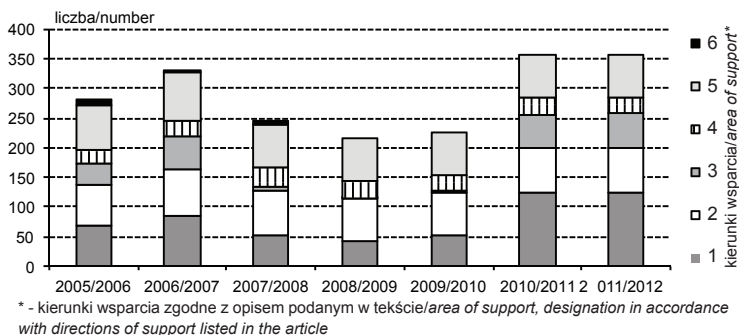
Spośród kierunków działań najwięcej funduszy przeznaczano na działanie V i II. Wartość projektów na te dwa kierunki stanowiła przeciętnie ok. ¼ kwoty, o którą wnioskowano. Przy czym do sezonu 2009/2010 wnioskowano głównie o pieniądze na odbudowę pogłównia pszczół, a w dwóch ostatnich okresach wzrósł udział wartości wniosków na walkę z warrozą. Wynika to zapewne z tego, że choroba ta w ostatnim okresie stała się znaczącym zagrożeniem dla pszczół.

Projekty składane na działanie 2 lub 5 charakteryzowały się także najwyższą przeciętną wartością. Przeciętna wartość projektu z przeznaczeniem środków na walkę z warrozą wynosiła niemal 150 tys. zł, a rozstęp w badanym okresie wynosił 42 tys. zł. Bardziej zróżnicowane były przeciętne wartości projektów złożonych w celu odbudowy pogłównia pszczół. Rozstęp w tym przypadku wyniósł ponad 100 tys. zł, przy średniej 166 tys. zł.

Spośród przedstawionych projektów do realizacji dopuszczano przeciętnie ok. 93% złożonych projektów, przy czym udział projektów odrzuconych w dwóch ostatnich analizowanych okresach spadł poniżej 2%. Wskazuje to na lepsze poznanie i dostosowanie się pszczelarzy do warunków, które muszą spełniać.

W poszczególnych okresach do realizacji przyjmowano projekty, których wartość wynosiła od 17,2 mln zł w sezonie 2007/2008

do ponad 22,4 mln zł w sezonie 2011/2012. Wzrost kwoty pomocy jest wynikiem uzyskania większej kwoty na wsparcie pszczelarstwa oraz wyższym kursem euro w stosunku do złotego, gdyż w tej walucie określana jest wielkość pomocy. Regułą jest, że część pieniędzy przeznaczonych na wsparcie pszczelarstwa nie zostaje wykorzystana. Wynika to z tego, że część projektów przyjętych do realizacji nie zostaje później rozliczona. Różnica między wartością projek-

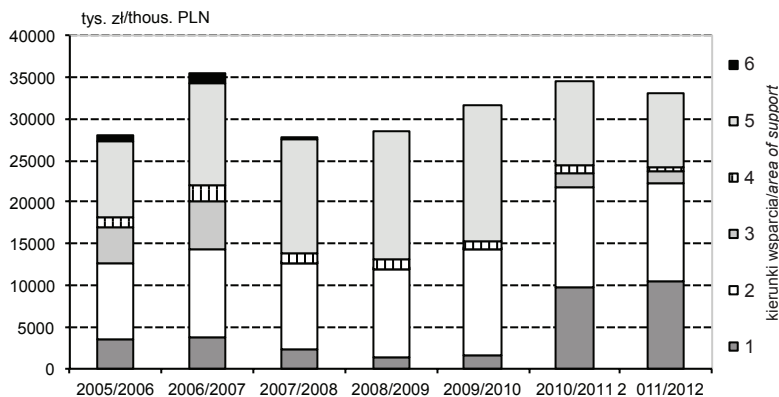

Rysunek 2. Liczba projektów zgłoszonych do realizacji w poszczególnych kierunkach działań w latach 2005-2012

Figure 2. The number of projects submitted for implementation in various areas between 2005/06 and 2011/12

Zródło: Sprawozdania Agencji Rynku Rolnego 2006-2011

Source: Based on Agencja Rynku Rolnego (ARR) reports, 2006-2011

Rysunek 3. Wartość projektów zgłoszonych do realizacji w zależności od kierunku działań w latach 2005-2012

Figure 3. The value of projects proposed for implementation in various areas between 2005/06 and 2011/12

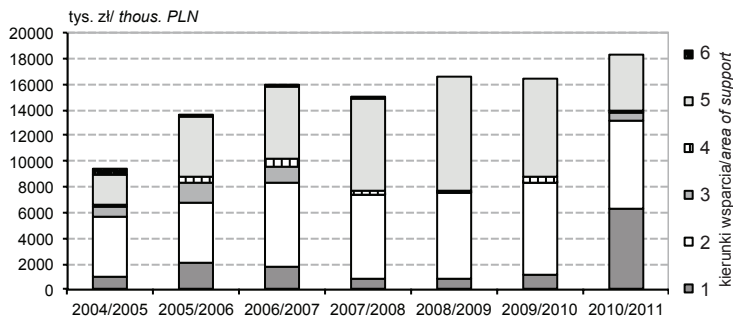
Źródło: jak na rys. 2
Source: see fig. 2

tów zakwalifikowanych do realizacji a rozliczonych zmniejszyła się z 5,15 mln zł w sezonie 2005/2006 do 1,72 mln zł w sezonie 2010/2011, stanowiło to odpowiednio: 27,5 oraz 8,6% środków przyznanych do wykorzystania. Systematyczny spadek tej wartości świadczy o tym, że beneficjenci przeznaczają pieniądze na cele zgodne z wytycznymi określonymi przez ARR.

Działanie, w którym środki nierozliczone stanowiły największy udział przyznanej kwoty to działanie 4. Środki nierozliczone stanowiły przeciętnie niemal połowę przyznanych. Natomiast największą część środków rozliczono w przypadku działania 5, gdzie nierozliczone środki stanowiły ok. 7% przyznanej kwoty.

Wartość projektów rozliczonych w kolejnych okresach rosła (rys. 4). Największy udział w kwocie rozliczonej w kolejnych sezonach miały działania 2 i 5, a w ostatnim okresie także działanie 1. Wzrost udziału w ostatnim sezonie działania 3 (przemieszczanie rodzin pszczelich), w stosunku lat poprzednich wynika ze zmiany przeznaczenia wsparcia w tym działaniu. W poprzednim programie pieniądze z tego działania można było przeznaczyć na wynajem lawet, natomiast w ostatnim programie dopuszczono zakup lawet do przewozu uli, ale tylko dla pszczelarzy posiadających co najmniej 50 rodzin pszczelich.

Przedstawione wartości wskazują na coraz lepsze wykorzystanie wsparcia przez pszczelarzy. Według danych ARR udział wykorzystanych środków w przedstawionym mechanizmie wsparcia systematycznie wzrastał z 54% w sezonie 2004/2005, przez odpowiednio: 76, 82 i 87% w kolejnych trzech sezonach, do 90-91% w sezonach 2008/2009, 2009/2010 i 2010/2011. Wskazuje to na zasadność tego mechanizmu oraz jego dostosowanie do potrzeb pszczelarstwa.

Rysunek 4. Wartość projektów rozliczonych w zależności od kierunku działań w latach 2005-2011

Figure 4. The value of projects accepted by AMA in various areas between 2005/06 and 2011/12

Źródło: jak na rys. 2
Source: see fig. 2

Podsumowanie

Pszczelarstwo stanowi działalność, której efekty odczuwane są zarówno przez pszczelarza, jak również przez rolnika i środowisko naturalne. Efekty te wynikają przede wszystkim z roli tych owadów w zapyłaniu roślin. W związku z rolą pszczół dla ekosystemów ważne jest, by owady te występowały w środowisku w odpowiedniej liczbie. W tym celu w sposób pośredni i bezpośredni należy wspierać tę działalność.

W Polsce pszczelarstwo było wspierane zarówno przed, jak i po akcesji z UE. W okresie przed akcesją, wsparcie dotyczyło głównie skupu interwencyjnego miodu oraz sprzedaży preferencyjnej cukru na paszę dla pszczół. Od momentu wejścia Polski do UE wsparcie pszczelarstwa regulują przepisy unijne. Polega ono na dofinansowaniu działań prowadzonych w tym sektorze w ramach mechanizmu „Wsparcie rynku produktów pszczelich”. W Polsce realizowanych jest wszystkie sześć działań, które dotyczą pomocy

technicznej dla pszczelarzy, walki z warrozą, sezonowego przewożenia pszczoł, wspierania laboratoriów analizujących właściwości miodu, zwiększenie pogłowia pszczoł i współpracy z jednostkami wdrażającymi programy naukowo-badawcze w pszczelarstwie.

Środki przeznaczone na wsparcie pszczelarstwa w Polsce są wykorzystywane w coraz większym stopniu. Udział wykorzystanych środków wzrósł z 54% w sezonie 2005/2006 do ponad 90% w ostatnim okresie. Wsparcie wykorzystywano przede wszystkim na walkę z warrozą i odbudowę pogłowia pszczoł. Na te cele przeznaczano przeciętnie odpowiednio: 40 i 36% środków. Pomoc techniczna dla pszczelarzy pochłaniała przeciętnie ok. 17%, zaś przemieszczanie pni pszczelich ok. 5%. Niewielki udział ostatniego działania wynikał w części z tego, że w latach 2007-2010, gdy obowiązywały w Polsce zasady drugiego programu wsparcia pszczelarstwa, w ramach tego działania można było tylko wynająć lawetę do przewożenia uli.

Wzrastający udział wykorzystanych środków wskazuje na coraz lepsze rozumienie zasad działania mechanizmu przez pszczelarzy. Natomiast wartość projektów składanych przez pszczelarzy o ok. 50% przekraczała wielkość kwoty możliwej do rozdysponowania. Może to świadczyć o potrzebach występujących w tym dziale rolnictwa.

Przedstawione wyniki wskazują na potrzebę wsparcia pszczelarstwa. Nie wszystkie działania możliwe do realizacji w ramach mechanizmu wsparcia są tak samo dobrze wykorzystane. Należy się zastanowić, czy nie powinno się wycofać niektórych działań, np. współpracy z wyspecjalizowanymi ośrodkami badawczymi w ramach programów badawczych, a zastąpić je innymi, zachęcającymi młodych do zajęcia się pszczelarstwem.

Literatura

- Bolisęga E.** 2004: Wsparcie produkcji i zbytu miodu. *Biuletyn Informacyjny ARR*, 12, Warszawa.
- Madras-Majewska B., Majewski J.** 2007: Produkcja i ceny miodu w badanych pasiekach w Polsce. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. 9, z. 1, 298-302.
- Majewski J.** 2010: Straty wynikające z niewystarczającej liczby zapylaczy – próba szacunku. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. 12, z. 1, 122-127.
- Pałach R.** 1999: Działania interwencyjne ARR wspierają polskie pszczelarstwo. *Biuletyn Informacyjny ARR*, 8, Warszawa.
- Pałach R.** 2001a: Interwencyjny skup miodu w roku 2000. *Biuletyn Informacyjny ARR*, 3, Warszawa.
- Pałach R.** 2001b: Interwencyjny skup miodu zrealizowany w województwie warmińsko-mazurskim w roku 2000. Materiały XVII Naukowej Konferencji „Warroza pszczoł i gospodarka pasieczna”, Olsztyn-Kortowo.
- Prabucki J. (red.)**. 1998: Pszczelnictwo. Wyd. Promocyjne Albatros, Szczecin.
- Sprawozdanie z działalności Agencji Rynku Rolnego. ARR Warszawa, 2006-2011.

Summary

The article presents the support system of the apiary product market in Poland. There are six support areas for this part of agriculture. The Agricultural Market Agency (AMA) is responsible for support program implementation. The beekeeping support from the AMA increased from 9,4 million PLN in 2005 to almost 20 million PLN in 2011, respectively. The support was effectively used by beekeepers.

Adres do korespondencji:

dr inż. Janusz Majewski
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa, tel. (22) 593 41 12
e-mail: janusz_majewski@sggw.pl